

Fırsatlara Açılan Yolda Gezici Kütüphaneler

Hüseyin ODABAŞ*

Öz

Genellikle halk kütüphanesi çatısı altında örgütlenen gezici kütüphaneler, halk kütüphanelerince verilmekte olan hizmetleri uygun bir araç üzerinde önceden belirlenen istasyonlara taşımak suretiyle veren kütüphane türüdür. Önceleri binek hayvanları üzerinde hayata geçirilen gezici kütüphane hizmetleri, daha sonra çoğunlukla motorlu kara taşıtları aracılığıyla verilmiştir. Günümüzde genellikle otobüs, minibüs ve panelvan gibi taşıma araçlarının kütüphane hizmetlerine elverişli biçimde yeniden tasarlanmasıyla oluşturulan gezici kütüphane araçlarında, verilen hizmetlerin kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Gezici kütüphane hizmetleri çoğunlukla yerleşik kütüphanelerden yararlanamayan mekân bağımlıları, hastalar, düşkünler, uzaklık sorunu yaşayanlar, dar gelirliler gibi özel gruplar için tasarlanır. Bunlara ek olarak, bulunduğu yerleşim yerinin demografik yapısına uygun olarak halk kütüphanesi kullanıcı gruplarının tamamına da hizmet verirler. Son yıllarda gezici kütüphanelerde verilen hizmetler halk kütüphanelerinde yaşama geçirilen yenilikçi yaklaşımlara paralel olarak zenginleştirilmeye çalışılmaktadır. Çalışmada, gezici kütüphanelerin tanımı, özellikleri, türleri, tarihi gelişimi, unsurları ve örgütlenme biçimleri konuları irdelendikten sonra, günümüzde dünyada ve Türkiye’de mevcut durumu hakkında bilgiler verilmektedir.

---

* Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, odabashuseyin@gmail.com

Giriş

Tarih sahnesinde uzun bir geçmişe sahip olan halk kütüphaneleri ve sahip olduğu özellikler, günümüz dünyasının koşullarına paralel olarak dönüşmektedir. Bu süreçte halk kütüphanelerinin bileşenlerinden biri olan gezici kütüphaneler de dönüşüm sürecinden payına düşeni almaktadır. Teknolojik etkileşim ve finansal sorunlar gibi nedenler kütüphanelerde hizmetler, olanaklar, kullanıcılar gibi pek çok unsura etki etmektedir. Kütüphaneler söz konusu etkileşim serüveninden başarılı çıkabilmek için, yenilikçiliği esas alan yaklaşım içerisinde hizmetlerini çeşitlendirme yoluna gitmeye başlamıştır. Halk kütüphanelerinde ve onun şubesi şeklinde örgütlenen gezici kütüphanelerde son yıllarda yaşam boyu öğrenme ve okuma eylemini hedefleyen eğitsel, kültürel ve sosyal çok sayı ve çeşitlilikte hizmetler geliştirilmiştir. Bu durum gezici kütüphanelerin geçmişten günümüze misyonuna bağlı olarak şekillenen tanımından, hizmet türlerine, kullanıcı kitlesinden yararlanan araç ve yöntemlere kadar sahip olduğu pek çok özelliğin gözden geçirilmesini ve yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Tanım ve Amacı:

Gezici kütüphane, hem belli bir yere bağlı kalmaksızın sürdürülen kütüphane hizmetlerini; hem de söz konusu işlevi yerine getirirken kendisinden yararlanan aracı ifade eden bir deyimdir. Alanyazın üzerinde yapılan değerlendirmelerde bu kütüphane türünün hek iki yönünü ifade etmek amacıyla çoğunlukla 'gezici kütüphane (*bookmobile*)' kavramının tercih edildiği görülsede, farklı kavramların kullanıldığı örneklerle rastlanmaktadır. Yabancı kaynaklarda daha çok '*bookmobile*', '*travelling library*' veya '*mobile library*' olarak ifade edilen gezici kütüphaneler, Türkçe kaynaklarda bu deyimle ek olarak '*mobil kütüphane*' ve '*tekerlekli kütüphane*' olarak da adlandırılmıştır. Bazı kaynaklarda ise gezici kütüphane için mobil kütüphane deyimini tercih edilmiş olsa da; bu deyim son yıllarda ortaya çıkan başka bir kütüphane türü ile karışıklık doğurmaktadır. Mobil kütüphanenin, akıllı telefonlar üzerinde geliştirilen uygulamaları ifade etmek için kullanılıyor olması, bu deyim yerine gezici kütüphanenin tercih edilmesini daha anlamlı kılmaktadır. Tekerlekli kütüphane ise hizmeti, yalnızca tekerlekli araçlar üzerinde yapılanlarla kısıtlı kılar; oysa gezici kütüphaneler karada, denizde ve nehirde taşıma amaçlı kullanılan araçların pek çoğu ile

sürdürülebilmektedir. Bu bakımdan gezici kütüphanelerin tanımı daha kapsayıcı olmalı ve bu kapsamı ifade edecek deyimlerle nitelendirilmelidir.

Yine yabancı kaynaklara bakıldığında, *'mobile library'* (gezici kütüphane) deyiminin, ağırlıklı olarak İngiliz/Avustralya kütüphanecileri tarafından tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu terim, motorlu taşıtla taşınan kütüphane materyalini tanımlamak için kullanılmaktadır. Diğer ülkelerde ise gezici kütüphaneler, *'bookmobile'* (kitap aracı), *'bibliobus'* (kütüphane otobüsü), *'bucherbus'* (kitap otobüsü) gibi farklı adlarla ifade edilmeye çalışılmaktadır. Farklı kavramlarla adlandırılmış olsa da gezici kütüphaneler için yapılan tanımların aynı amaca hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Bu deyimler ile belirli bir yerleşim yerinde sabit kalmaksızın verilen kütüphane hizmetleri ve modeli anlatılmak istenmektedir (Stringer, 2010)

Gezici kütüphane, kütüphane hizmetlerinin gezgin araçlar üzerinde verilebilmesine olanak sağlayan hareketli kütüphane türüdür. Aynı zamanda gezici kütüphane, bu hizmetlerin verildiği aracın da adıdır. Gezici kütüphaneler, kütüphane materyalini ve hizmetlerini mevcut ve/veya potansiyel kullanıcılara ve aynı zamanda koşulları uygun olmayan genellikle uzak bölgelerdeki insanlara taşıyarak, geleneksel kütüphane hizmetlerini yaygınlaştırır. Bu yapılırken gezici kütüphane hizmetleri ve materyalleri, hizmet verilen yerleşim bölgesinin ve/veya oranın demografik özelliklerine uygun olarak özelleştirilebilmektedir.

Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (IFLA), gezici kütüphaneyi “belli bir yerde sabit durmayan kütüphane hizmeti” şeklinde tanımlamaktadır. Bu durumda gezici kütüphane için iki temel koşulun yerine getirilmesi gerektirir: Kütüphane hizmeti vermek ve bunu hareketli bir yöntem içinde yaşama geçirmek (Stringer, 2010). Otobüs, minibüs ve kamyon gibi araçların modifiye edilmesiyle elde edilen tür, en yaygın ve en çok bilinen gezici kütüphane olsa da; bot, tren, bisiklet gibi motorlu veya mekanik araçların yanısıra, eşek, at, deve ve fil gibi binek hayvanları ile geliştirilen gezici kütüphane türleri de bulunmaktadır (Bikos ve Papadimitriou, 2018, s. 36).

Gezici kütüphanelerde hizmetler, genellikle bu amaçla tasarlanan araç içerisinde ve/veya üzerinde sürdürülür. Bununla birlikte bazı gezici kütüphane hizmetleri araç üzerinde verilmez; araçla taşınır, insanlar taşındığı yerde bu hizmetlerden yararlanır. Örneğin okul sezonu boyunca halk kütüphanelerinin, okullarda geçici bir şube açarak, buralara derme taşınması da gezici kütüphane

hizmetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Bunlar, okullar, kültür merkezleri ve kafelerin içerisinde ayrı bir depo şeklinde kurulan; dermeleri talebe göre haftalık veya sezonluk olarak değiştirilen şube kütüphaneleridir. Dermenin kütüphane dışında başka bir yere taşınması ve değişimin sıklıkla olması yönüyle bu kütüphaneler, gezici kütüphanelerin bir türü şeklinde kabul görmektedir. Örneğin Victoria Eyaleti (Amerika Birleşik Devletler)'nde Rushworth'da bakımevi, kafe ve okul gibi çeşitli mekânlarda yerel halk kütüphanesinin koordinasyonunda ve mekân görevlilerinin sorumluluğunda kitap emanet depoları oluşturulmakta ve bu depolardan insanların okuma materyali ödünç alması sağlanmaktadır. İki bin beş yüze kadar değişen miktarlarda okuma materyalinin emanet olarak bırakıldığı bu depolarda hizmetler, ya gönüllüler ya da deponun bulunduğu ortamın personeli tarafından verilmektedir. Dolayısıyla buralarda hizmet verilen gün ve saatler oldukça kısa olmakla birlikte, değişkenlik göstermektedir. Kütüphane personeli depoları ya her haftada ya da iki haftada bir ziyaret etmekte, dermeyi değiştirmekte ve yeni siparişleri almaktadır (The State Library of Victoria ve Libraries Victoria Network, 2009, s. 13-14).

Doğuş yıllarındaki gezici kütüphanelerin amaçları ile günümüzdeki gezici kütüphanelerin amaçları arasında önemli miktarda benzerlikler bulunsa da; günümüzde esas amaçlarının zaman içerisinde farklılaşmaya başladığına ilişkin örnekler gözlemlenebilmektedir. Esasında mobil kütüphaneler, halk kütüphanesi hizmetlerinden bir kısmının farklı yerleşim bölgelerine taşınması kapsamında çok daha derin amaçlara hizmet etmek üzere geliştirilmiştir. Konu hakkında hazırlanan alanyazının çoğunda da vurgulandığı gibi, gezici kütüphanelerin asıl amacı, kütüphane hizmetlerinden yararlanamayan insanların gereksinimini karşılamaktır. Gezici kütüphaneler bu amaçla doğmuştur. Örneğin, 1905 yılında aktif bir kütüphaneci olan Mary Titcomb tarafından at arabası üzerinde tasarlanan 'vagon kütüphane'nin amacı, ulaşım ve zaman sorunları gibi nedenlerle daha çok şehir merkezlerinde bulunan kütüphanelere ulaşamayan insanlara okuma materyali götürmektir (Bikos ve Papadimitriou, 2018, s. 35).

Gezici kütüphanelerin ilk örneklerinin amaçlarına bütün olarak bakıldığında; temel sorunun her insanın yerleşik hizmetlere çeşitli nedenlerle ulaşamaması ve/veya erişememesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bazı diğer kamu hizmetlerinde olduğu gibi, kütüphane hizmetlerini gereksinimi olanların ayağına kadar taşınması, gezici kütüphanelerin esas amacını oluşturmaktadır. Şüphesiz, gezici kütüphanelerin ortaya çıktığı dönemlerde ulaşım hizmetleri

günümüzle kıyaslanamayacak kadar zordu. Bu durum halk kütüphanesi hizmetlerinin motorlu bir vasıta ile küçük yerleşim yerlerine taşınmasını gerekli kılmaktaydı. Nüfusun büyük bölümü kentlerin dışında yaşamaktaydı. Kenlerin dışında yaşayan nüfusun eğitimi, gelişimi ve refahı için gerekli olan fırsatlar, gezici kütüphanelerin görece kısıtlı hizmetleri ile karşılanmaya çalışılmıştır.

Son yıllarda halk kütüphanelerinin hizmetlerini bina dışına taşıyarak, doğrudan halka yansıttığı pek çok hizmet türü yaşama geçirilmiştir. Bu hizmetlerin bina dışına taşınmasında gezici kütüphane araçları en çok yararlanılan vasıtalarından biridir. Örneğin, fiziksel veya duygusal engelleri veya ulaşım yetersizlikleri nedeniyle kütüphane binasını ziyaret edemeyen insanlar için gezici kütüphaneler bir fırsat eşitliği sunmaktadır. Son dönemlerde gezici kütüphaneler aracılığı ile alışık olunduğu gibi kullanıcılara yalnızca kitaplar ve fiziksel materyaller değil; dijital ortamlar ve aktiviteler de götürülebilmektedir. Bu nedenle yeni gezici kütüphaneler aynı zamanda 'gezici bilgi' (infomobiles) olarak da adlandırılabilir (Koontz, Gubbin ve International Federation of Library Associations and Institutions, 2010, s. 15).

Gezici kütüphanelerin amaçlarını hizmet verdiği kesimleri sınıflandırarak da açıklamak mümkündür. Genel olarak amaçları yönüyle gezici kütüphanelerin şu gruplara hizmet verdiği bilinmektedir (Want, 1990):

- a. **Kırsal Gruplar:** Kütüphane hizmetlerinin temel amacını halkın gündelik, eğitimsel, dinlenme ve kültürel gereksinimlerine dayalı her türlü materyalin ve aktivitenin hizmete sunması şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu hizmetlerin maliyeti, seyrek nüfuslu geniş alanlar olarak bilinen kırsal bölgelerde yüksektir (Dyson, 1990, s. 15). Buna rağmen gezici kütüphaneler, ülkenin gelişiminde hayati önem taşımaları nedeniyle kırsal alanlarda kültürel yaşamı zenginleştirme aracı olarak halkın hür türlü gelişimine katkıda bulunma devam etmelidir.
- b. **Kentsel Gruplar:** İlk dönemlerinde görüldüğü gibi, gezici kütüphanelerin hizmet alanının esas kesimini kırsal alanlar oluşturmaktadır. Ancak zamanla şehirlerin arka ve/veya kenar mahallelerinde, şehirden izole biçimde yaşayan ve şehrin modern olanaklarından yararlanamayan kesimlerinin kütüphane gereksinimleri de gezici kütüphanelerle karşılanmaya çalışılmıştır

(Siitonen, 1992, s. 34). Göç, iç içe yaşama, trafik, çevre kirliliği gibi kentlere özgü problemler, kentlerde daha pek çok sorunun doğmasını beraberinde getirmiştir. Örneğin, ülke içinden ve/veya dışından gelen göçler, dar alanlarda farklı kültürlerle karşı tahammül gücünün geliştirilmesi ve farklı dillerle iletişim kurma becerilerinin kazanılmasını zorunlu kılmaktadır (Want, 1990, s. 6). Bu nedenle gezici kütüphaneler kent insanının uyumunu ve düzenini sağlamak amacıyla, kentin farklı bölgelerinde özel gereksinimlere uygun, özelleştirilmiş hizmetleri yaşama geçirmektedir.

- c. **İşsizler ve Dezavantajlılar:** Bütünü içerisinde her toplumun hassas ve kırılabilir bir kesimi bulunur. Yaşlılar, işsizler, toplumdan izole olanlar, hastalar gibi toplumun olağan özellikleri dışında kalanlar bu kesimi oluşturmaktadır. Gezici kütüphanelerin amaçlarından biri de söz konusu kesimlerin olağan sisteme uyumlanmasını sağlayacak hizmetler üretmektir. Özellikle ekonomik kriz sonrasında hissedilen işsizlik sorunlarının çözümünde gezici kütüphaneler, kariyer yönetimi ve planlaması kapsamında hizmetler vererek, işsizlerin kendilerine uygun ortam ve koşulları keşfetmelerine yardımcı olabilmektedir. Gezici kütüphaneler, güçsüzlerin, gelir durumu zayıf olanların, yaşlıların, hastaların ve toplumdan izole olanların sahip olduğu olanakları ve yaşadığı çevreyi zenginleştirir; bu sayede hem maddi olanaklar edinmelerinin yolunu açar, hem de sosyalleşmelerine katkıda bulunarak psikolojik durumlarının daha iyi olmasına olanak tanır (Dyson, 1990, s. 28). Gezici kütüphanelerin bu hizmetleri, aynı zamanda hassas ve kırılabilir özellikler sergileyen bireylerin içinde bulunduğu topluma ve ülkesine olan saygınlığını pekiştirir ve/veya yeniden kazanmasını sağlar.
- d. **Ev Bağımlıları:** Gezici kütüphanelerde zaman içinde doğan ihtiyaçlara göre hizmetler çeşitlendirilebilir. Yaşlılık ve yaşlılıkla birlikte oluşan yalnızlık ve bakım problemleri, günümüz dünyasının önemli toplumsal sorunlarının başını çekmektedir. Yaşlı nüfusun önemli bir kesimi, duygusal ve fiziksel etkenler nedeniyle evlere kapalı yaşamaktadır. Benzer şekilde toplumda sağlık sorunları çekenler, hasta ve bebek bakıcılığı yapanlar gibi pek çok gerekçe ile evlerden ayrılamayanlar bulunmaktadır. Gezici kütüphaneler toplumun daha az hareketli bu gruplarının hizmetleri bulunduğu

yerlere almalarını sağlayamaya yönelik özel faaliyetler yaparlar (Stringer, 2010).

- e. **Çocuklar ve Okullar:** Gezici kütüphaneler, çocuk ve okul dünyasına hizmet veren önemli bir eğitim aktörüdür. Faaliyetlerinin bir kısmı ya da tamamı çocuklar için tasarlanmış gezici kütüphaneler, çocukların fiziksel ve ruhsal özelliklerine uygun olarak planlanırlar. Bu tür gezici kütüphaneler genellikle okullarda hizmet verir; bununla birlikte festival, kutlama, tören gibi etkinliklerde de çocukların yaşam alanlarında yer almaya çalışırlar. Erken çocukluk dönemine yönelik hedefleri olan gezici kütüphanelerin hizmetleri, okuma, drama, çizim ve oyun gibi aktiviteleri de kapsayacak şekilde planlanmalıdır

Günümüz toplumunun bir kesimi doğuştan bilişim teknolojisi ile tanışıyor olsa da; diğer büyük bölümü ya sonradan tanışmış ya da henüz tanışmamıştır. Bilişim okuryazarlığı konusunda toplumun beceri düzeyini yakın değerlere çekmek halk kütüphanelerinin, özelde ise gezici kütüphanelerinin hedefleri içerisinde olmalıdır. Bu bakımdan gezici kütüphanelerde hizmet planlamasının artık çoğunlukla teknoloji odaklı olmasına özen gösterilmelidir.

Özellikleri

Gezici kütüphaneler hizmetlerini taşıma sistemi ile sürdüren ve bu özelliği ile bilinen kütüphanelerdir. Bu türü diğerlerinden ayıran en önemli ayrıcalık taşınır olmalarıdır. Genellikle halk kütüphanelerinin temel bileşenlerinden biri olsalar da, bu bakımdan toplumun her kesimine eşit hizmet misyonu ile geliştirilen halk kütüphanelerinden daha derin bir misyona sahiptirler. Zira gezici kütüphaneler, toplumun ulaşamayan kara deliklerini aydınlatmak amacıyla oluşturulur ve/veya geliştirilir; bu özelliği ile de toplumsal sorunların azaltılmasına katkıda bulunur. Sosyal sorunları olan bireylerin yaşamlarını güçlendirmek, yalnızlıklarına ve bilgi gereksinimlerine yerinde ve doğru zamanlı çözümler geliştirmek, gezici kütüphanelerin en belirgin özellikleri arasında yer alır.

Gezici kütüphanelerin aynı zamanda fiziksel kütüphane hizmetlerinin tanıtımı ve toplumun kütüphane farkındalığının artırılmasını sağlamak şeklinde bir amacı daha bulunmaktadır. Kütüphanenin varlığını unutanlara hatırlatmak ve önceliği kütüphane olmayanların kütüphanenin varlığını yakınlarında görmesini sağlamak, gezici kütüphanelerin misyonu içinde yer alır. Bu

bağlamda bütünsel olarak bakıldığında gezici kütüphanelerin varoluş nedenlerini şu maddeler altında özetlemek mümkündür (International Librarians Network, 2015):

- Uzak bölgelere yayılmış olan nüfus yoğunluna kütüphane hizmetlerini götürmek.
- Bağımlılıkları ve/veya sosyal izolasyonları nedeniyle kütüphaneleri ziyaret edemeyenlerin yakınlarına kadar kütüphane hizmetlerini taşımak.
- Daha fazla fiziki kütüphane mekânın maliyetini gezici kütüphanelerle azaltmak.
- Sosyal programların ve yeni hizmetlerin duyurusunu ve uygulamasını yapmak; kütüphanenin varlığını hissettirmek.

Sonuç olarak gezici kütüphanelerin temel amacı; gelir, kültür düzeyi, sosyal alışkanlık, gündelik rutin ve coğrafik konumları nedeniyle toplumun dezavantajlı olan kesimlerine enformasyon, bilgi, kültür ve okuryazarlık sağlama hizmetleri sunmaktır. Bu yönleriyle gezici kütüphaneler aslında halk kütüphanelerinden daha popüler biçimde işletilmektedir (Bikos ve Papadimitriou, 2018, s. 380).

Dünyada ve Türkiye’de Tarihi

Genel kütüphane hizmetleri gibi gezici kütüphaneler de ilk olarak kırsal bölgelerden ziyade şehirlerde geliştirilmiş; kısa süre sonra kentlerin dış mahallelerinde, kasaba ve köy gibi kırsal alanlarda hizmet vermeyi sürdürmüşlerdir.

İnsanların kütüphaneden uzak bölgelerde kütüphane materyallerinden yararlanmasını sağlamaya yönelik tarihsel süreç içerisinde, çeşitli yöntemlere başvurulmuştur. Kitapların kutulara yerleştirilerek taşınmasından, posta aracılığıyla gönderilmesine ya da binek araçlarla kütüphanenin dolaştırılması gibi çeşitli biçimlerde geliştirilen bu yöntemler, kitap ve kütüphane tarihinde önemli kilometre taşları olarak bilinmektedir. Çeşitli ulaşım araçlarının mobil kütüphaneler olarak kullanılmasına ilişkin tarihi bilgiler tam olarak bilinmese de; ödünç kitap koleksiyonlarını taşıyan atlı arabalarla gezici kütüphanelerin

ilk uygulamalarının Birleşik Krallık'ta 1850'lerin sonunda orta çıktığı bilinmektedir (Hedrick, 2011).

Bilinen ilk gezici kütüphane, 1859'da Warrington'da Mechanics' Institute tarafından kitap ödünç verme amacıyla ve vagon at arabası şeklinde oluşturulmuş araçtır. Sonraki yıllarda Cumberland, Lancashire/Cheshire ve Yorkshire köylerinde gezici kütüphane hizmeti vermek için bir takım girişimlerde bulunulmuşsa da; bunlar başarılı olamamış ve devamı getirilememiştir. Geride kalan yüzyılda, özel girişimler sonucunda okul gibi belli merkezlerde temel bir kitap stoğu oluşturmak ve stoğu düzenli aralıklarla değiştirmek şeklinde uygulamalar hayata geçirilmiştir (Dyson, 1990, s. 15).

Amerika Birleşik Devletlerinde Mary Titcomb'un kütüphaneyi seyyar haline getirmesi, gezici kütüphane tarihinde önemli bir dönüm noktasını oluşturur. Aktif bir kütüphaneci olan Titcomb, arka kısmı kütüphane şeklinde tasarlanan bir at arabasını kütüphaneye dönüştürmüştür. Bu nedenle gezici kütüphaneyi ilk kez kullanan kişi olarak bilinmektedir. Bu araçla Titcomb evler, mağazalar, postaneler gibi kentin farklı noktalarında kütüphane hizmeti vermiştir. 1905 yılında başladığı bu girişimini, 1910 yılında talihsiz bir tren kazası ile durdurmak zorunda kalmıştır; ancak 1912 yılında yapılan bir bağış sayesinde yeniden bu hizmetini ilk motorlu gezici kütüphane olarak bilinen yeni bir araçla vermeye devam etmiştir. Bu girişim Amerika Birleşik Devletlerinde çok hızlı bir biçimde yaygınlaşmıştır; öyle ki birkaç on yıl boyunca ülke genelinde yüzlerce gezici kütüphanenin oluşturulmasına zemin hazırlamıştır (Bikos ve Papadimitriou, 2018, s. 35; What'sHerName, 2018)

Resim 1: Mary Titcomb'un Gezici Kütüphanesi – 1907
(What'sHerName, 2018)

20. yüzyılın ortasından itibaren Amareki Birleşik Devletleri ve çoğu Avrupa ülkesinde gezici kütüphane hizmetleri gelişerek yaygınlaşmaya başlamıştır. İngiltere’de 1930’larda şehirlerde görülen bu hizmet, kısa bir süre sonra taşraya da yayılmıştır (Horrocks ve Hargreaves, 1961, s. 360). Osman Ersoy (1998a), ‘Gezici Kütüphaneler I’ adlı makalesinde yüzyılın sonuna kadar İngiltere, İsveç, Norveç, Danimarka, Rusya, Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Yunanistan, Hindistan, Singapur, Japonya, Tayland, Irak, Ghane ve bazı Güney Amerika kıtası ülkelerinde yaşanan gelişmelere ilişkin örneklere yer vermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında gezici kütüphane çalışmalarının rapor ve yayınlarda dile getirilen saptamalar ve önerilerle sınırlı kaldığı; fiili olarak gezici kütüphane hizmetlerine başlanamadığı bilinmektedir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye’de eğitim sistemi üzerinde inceleme yapan ve konu hakkında raporlar hazırlayan Amerikalı eğitimci John Dewey, raporunda kütüphaneler ve gezici kütüphane hizmetlerinin önemine değinmektedir. Her okulun aktif bir kütüphane merkezi olması gerektiğine vurgu yapan Dewey; raporunda gezici kütüphaneler için özel bir madde ayırmış, kütüphanelerin kitapları halkın ayağına götürmesi gerektiğine ve kitapların sandıklarla dolaşım hizmeti içerisinde dağıtılmasının önemine dair değerlendirmeler yapmıştır (Dewey, 1939).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Hamid Zübeyr Koşay Maarif Vekâleti Mecmuası’nda yayınlanan ‘Kütüphanelere Dair’ adlı raporunda, kütüphanelerin durumunu değerlendirmiş ve gezici kütüphanelerin önemine atıfta bulunmuştur. Söz konusu raporun ilgili bendi şu şekildedir (Zübeyr Koşay, 1960, s. 39):

e — Halk kütüphanelerinin bir diğer nev’i seyyar kütüphanelerdir. Hars Dairesi Kütüphanesi ile merkez ittihaz olunacak diğer bâzı kütüphaneler vesait-i nakliyenin imkânı derecesinde muayyen program dairesinde dolaştırılmak üzere seyyar kütüphaneye talip olan derneklere, ocaklara, ilâh. takım takım kitaplar izâm eder. Seyyar kütüphanelere âit tâlimatname ayrıca takdim kılınacaktır.

Koşay aynı zamanda, 1926 yılında Halk Kütüphanelerinin Suret-i Tesisi ve Usul-i İdaresi adlı çalışmanın sonunda gezici kütüphane hizmetlerinin düzenlenebilmesi için çevirisini Macarcadan yaptığı bir yönetmelik ve tüzük yayınlamıştır.

Ersoy, Cumhuriyetin ilanından iki sene sonra gezici kütüphanelerin önemine atıfta bulunan ve bir an önce gezici kütüphane hizmetlerinin hayata geçirilmesi çağrısını yapan bu girişimi doğru, zamanlı ve yerinde bulmaktadır. Raporun yazıldığı yıllarda gezici kütüphanelerin dünyanın kütüphanecilik alanında ilerlemiş ülkelerinde bile henüz yeni bir hizmet kolu olarak geliştirildiğini ve emekleme çağında olduğunu belirten Ersoy, Koşay'ın kütüphane raporunda gezici kütüphaneleri konu edinmesini, buna yönelik yönetmelik ve tüzük yayınlamasını bu konuda genç Türkiye'de yapılan ilk çalışmalar arasında görmektedir (Ersoy, 1998b, s. 63).

Daha önce de ifade edildiği gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarında gezici kütüphane hizmetlerinin yaşama geçirilmesine dair bu güne kadar saptanmış bilgi ve belge bulunmamaktadır. Ancak bazı dolaylı veriler posta yoluyla kütüphane hizmetlerinin varlığına işaret etmektedir. Örneğin Ersoy makalesinde (1998b), 1930-1935 yılları arasında İzmir'de ve diğer bazı yerlerde posta yoluyla kitap ödünç verme hizmetlerinin yürütüldüğü bilgisine yer vermektedir. Benzer şekilde 1944-1946 yıllarında Köy Enstitüleri, köylerde çalışan öğretmenlerin ve köy halkının yararlanabilmesini sağlamak amacıyla özel çantalarla kitap göndermek suretiyle gezici kütüphane hizmeti vermiştir (Ersoy, 1998b, s. 64). 1950 yılından önceki dönemlerde halk evleri de köylere okuma kitapları göndermek suretiyle gezici kütüphane hizmeti vermekteydi. Örneğin 1931-1951 yılları arasında hizmet veren Balıkesir Halkevi, zengin kütüphanesini yalnızca kendi bünyesi ile sınırlı tutmamış; köylere, hastanelere ve hapishanelere seyyar kütüphane hizmeti götürerek hizmetlerini çeşitlendirmiştir. İlk seyyar kütüphanesini ise 1936 yılında hizmete sunmuştur (Ahcı, 2007, s. 268).

Türkiye'de uluslararası düzeyde gündem olan ilk gezici kütüphane uygulaması, Mustafa Güzelgöz'ün Nevşehir'e bağlı Ürgüp ilçesinde 1957 yılında taşradaki köylere kitap dağıtmak üzere eşekleri araç olarak kullanmasıdır. Güzelgöz bu hizmetini 1959 yılında beş merkep, üç at ve bir katırla daha da geliştirerek hizmet verdiği köy sayısını büyük miktarda (Ürgüp'ün 24 köyünün yanı sıra 6 da komşu ilçeain köyü) arttırmıştır (Keseroğlu, 1991, s. 6). Yaptığı bu çalışma ile yalnızca insanların okuma ve bilgilenme serüvenine katkıda bulunmamış; aynı zamanda kadınların da toplumun eşit bir parçası olduğunu hizmetleriye hissettirmiştir. Kadınların kütüphaneye gelmelerini sağlamak amacıyla iki dikiş makinesi firmasına bağış yapmaları konusunda yazı yazmış; firmaların gönderdiği makineleri kütüphanede kadınların hizmetine sunmuş; kütüphaneye gelen ve özellikle

sıra bekleyen kadınların kitapla ve okumayla buluşmasını sağlayarak sosyal hayat içinde hakettiği yeri kazanamayan kadınların sosyal konumlarını güçlendirmeye çaba sarfetmiştir. Yaptığı bu çalışmalarla Devlet Planlama Teşkilatı'nın müracaatı sonrasında 'Dünya Barış Gönüllüleri İnsanlığa Hizmet Ödülü'nü, 77 ülke arasında birinci seçilerek Amerika Birleşik Devletleri eski başkanlarından John Kennedy'den almıştır (Fibhaber, 2017).

Motorlu vasıta ile ilk gezici kütüphane hizmetleri 1955 yılında İstanbul'da Halk Eğitim Merkezi bünyesinde hizmete girmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye'nin muhtelif bölgelerinde gezici kütüphane hizmetlerinin yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. 1957 yılında İzmir Amerikan Kız Koleji, Karaburun çevresindeki köylere gezici kütüphane hizmeti vermiştir (Ersoy, 1998b).

1954 yılında Niğde Sungurbay İl Halk Kütüphanesi'ne kütüphaneci olarak atanan Abdülkadir Köylü, Mustafa Güzelgöz'ün yöntemini at ile karşılayarak gezici kütüphane hizmeti vermiştir. 1960'lı yıllarda başlanan bu hizmet, önceleri at sırtına yerleştirilen sandıklarla yürütülmüşse de, daha sonra dört tarafına raf yerleştirilebilen, üstü kapalı yaylı at arabaları üzerinde verilmeye başlanmıştır (Berker, 2009).

Resim 2: Gezici Kütüphane - Niğde Sungurbay İlk Halk Kütüphanesi (Kaynak: Berker, 2009)

1963 yılında Ankara, Çorum, Bursa, Kayseri, Niğde, Erzurum ve Balıkesir illerine tahsis edilmek üzere, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bütçesinde gezici kütüphane hizmetlerinde kullanılmak amacıyla araç alımı kalemi ayrıldığı görülmektedir (Ersoy, 1998b, s. 96). 1969 yılında ise Ankara İl Halk Kütüphanesinde gezici kütüphane açılışı için düzenlenen tören, Ankara'da ilk gezici kütüphane hizmetlerinin bu yıllarda başladığını göstermektedir (Öksüzoğlu, 2016).

Türkiye'de kuruluş yıllarından 1960'lı yıllara kadar gerek gezici kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesi gerektiğini gösteren dokümanlara, gerekse gezici kütüphanelerin hizmet verdiği bölgelere bakıldığında, hizmetlerin daha çok köyler için yaşama geçirildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu hizmetlerin bireysel çabalar sonucunda ya da gönüllülük esasıyla ortaya çıktığı; bütün Türkiye'yi kapsayan sistematik bir düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin demografik dağılımının 1980'li yıllarla birlikte şehirleşme eğilimi gösterdiği ve şehir merkezlerinin dışında kalan mahallelerde şehrin olanaklarından yararlanamayan önemli bir nüfusun iskân ettiği bilinmektedir. Gezici kütüphaneler bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bu kitlenin bilgi ve kütüphane gereksinimini karşılamak üzere zaman içerisinde hizmet alanlarına şehrin mahallelerini de dâhil etmiştir.

Yönetimi, Örgütlenme Biçimi ve Yaygınlığı

Gezici kütüphaneler, hizmet verdiği ülkenin kamu sisteminin özel yapısına uygun olarak farklı yönetim ve örgütlenme yapısı içerisinde teşkilatlanmıştır. Kültür hizmetleri, kimi ülkelerde dağıtık bir yapı içerisinde belediyeler, yerel kurumlar, sivil toplum örgütleri gibi kurumların çatısı altında yürütülmektedir. Bu yapı içerisinde müzeler, kütüphaneler ve arşivlerin yerel yönetimler ya da sivil toplum kuruluşları bünyesinde hizmet vermesi söz konusu olabilmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde halk kütüphanelerinin önemli bir kısmı yerel yönetimlerin sorumlulukları içerisinde yapılandırılmıştır.

Gezici kütüphaneler, hizmetleri ve olanaklarıyla içinde bulunduğu ülkenin koşullarına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Motorlu gezici kütüphanelerin ortaya çıktığı İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde pek çok ülkeye kıyasla diğer kütüphane türleri ile birlikte gezici kütüphanelerin yaygın olduğu bilinmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1950-2014 yılları arası gelişim grafiğine bakıldığında, 1950 yılında 603 gezici kütüphane aracının 1991 yılında 1125'e kadar yükseldiği; ancak bu tarihten 2014 yılına kadar sürekli bir azalma eğilimi göstererek 659'a kadar gerilediği anlaşılmaktadır ("Public Libraries Survey (PLS) Data and Reports", 2016). Bununla birlikte StateMaster web sitesinde 2019 yılında aktif gezici kütüphane sayısı 864 olarak görünmektedir ("Number of bookmobiles", 2019)

Kütüphane ve Bilgi Profesyonelleri Birimi ve Gezici Kütüphaneler Grubu Derneğinin muhasebe sorumlusu Mike Brook, İngiltere'de 1990 yılında 719 olan aktif gezici kütüphane sayısının 2003 yılında 656'a kadar gerilediğini söylemektedir (Hickman, 2010).

Poulsen (2016), Danimarka'da halk kütüphanelerinde 2015 yılında önceki yıllarla kıyasla ziyaretçi, materyal kullanımı ve ödünç verilen materyal sayıları bakımından gelişim yaşandığını ifade etmektedir. Buna karşın şube kütüphaneleri ve gezici kütüphanesi hizmetlerinin istatistiklerinde gerileme yaşanmaktadır. Örneğin 2010-14 yılları arasında hizmet veren 32-33 gezici kütüphane sayısı, 2015 yılına 21'e kadar gerilemiştir.

Son yıllarda gezici kütüphanelerin yaygınlaşma hızında azalma olduğuna ya da mevcut sayılarının düştüğüne ilişkin yapılan değerlendirmeler, gezici kütüphanelerin işlevlerini ve doğal olarak geleceğini sorgular niteliktedir. Bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması, ulaşım sisteminin insan hareketliliğini kolaylaştırması, kentlere göç ve kentsel olanakların kırsala yayılması gibi pek çok etken, gezici kütüphanelerin esas misyonuna duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Varoluş nedenleri sorgulanan gezici kütüphanelerin gelecekte de hizmetlerine devam edebilmesi, yeni misyon ve vizyonların yaşama geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

İşlevleri ve Hizmetleri

Gezici kütüphaneler, halk kütüphanelerinde verilmekte olan hemen her tür hizmeti olanaklar ölçüsünde vermeye çalışır. Gezici kütüphanelerin hizmet çeşitliliğini sınırlandıran başlıca sorun, dar alanlar içerisinde hizmet vermek zorunda olmasıdır. Buna rağmen, hizmet verdiği grubun özelliklerine göre araçlara yüklenen materyal ve görev tanımı değişebilmektedir. Yaşlı bakımevine giden bir gezici kütüphane daha çok üst yaş grubunun

okuyabileceği materyal taşırken, anaokuluna giden bir gezici araç, çocuk dermesine ek olarak, boyama ve drama gibi etkinlikleri de beraberinde götürebilmektedir.

Gezici Kütüphane ve Dış Hizmetler Derneği (The Association of Bookmobile and Outreach Services) tarafından yayınlanmakta olan 'Out and About' adlı bültende son yıllarda gezici kütüphanelerin hizmetlerinde, klasik kütüphane hizmetlerine baskın çıkacak şekilde öğrenme, beceri kazanma, katılma ve sosyalleşme aktivitelerine yer verdikleri görülmektedir. Örneğin Plano Halk Kütüphanesi minibüs içerisinde oluşturduğu gezici kütüphaneyi kullanıcı olmayan kitleye kendini hatırlatmak amacıyla kentte yürütülmekte olan kamusal aktivitelere göndermektedir. Bununla temelde halk kütüphanesine yönelik farkındalığı arttırmak asıl amaç olsa da; gezici kütüphanede verilen hizmetlerde dört kullanıcı grubunun gereksinimleri hedef alınmaktadır: Kariyer geliştirme, erken öğrenme, STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts and Math - Bilim, teknoloji, mühendislik, sanat ve matematik) ve orta üstü yaşlıların gereksinimleri. Bütün bunları yapabilmek için gezici kütüphane, araç dışında çalışma alanı oluşturabilecek şekilde otomatik tente, burada gösteri yapabilmek için geniş ekran, çocukları eğlendirebilmek için baloncuk makinesi, e-kitap ve veritabanları, kablosuz ağ gibi pek çok olanağa sahiptir (Hadidi, 2018, s. 3).

Pioneer Library System tarafından tasarlanan gezici kütüphane, STEAM öğrenme gereksinimlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Söz konusu gezici araç, Pioneer'a ait on iki şube kütüphanesi, kırsal enformasyon merkezleri, vakıf ve derneklerle işbirliği yaparak gezi ve faaliyet programları düzenlemekte ve özellikle genç nüfusun teknolojik olanaklardan daha fazla yararlanmaları yolunda hizmetler vermektedir. Araçta 3D yazıcı ve tarayıcı, lazer kesici ve her biri ayrı bölmelere yerleştirilmiş CNC tornalar bulunmaktadır. Burada kullanıcılar uygun yazılımlar üzerinde hayallerindeki nesneyi tasarladıktan sonra, kesici ve CNC tornalarda çıktısını alabilmektedirler (Streetman, 2018, s. 7). Bu örneklerde de görüldüğü gibi gezici kütüphaneler, imkanı olmayanlara ve/veya uzak yerleşim yerlerinde yaşayanlara teknoloji okuryazarlığı becerilerini geliştirme konusunda bir fırsat sunabilmektedir.

Gezici kütüphaneler tarafından verilen hizmetler genel olarak dört grup altında sıralanabilir:

- a. **Ödünç eser dağıtımı:** Başta talep edilenler olmak üzere, hizmet verilen kitlenin gereksinim duyduğu türde eserlerin ödünç verilmesini sağlar.
- b. **Bireysel gelişim aktiviteleri:** Yaşam boyu eğitim ve kariyer planlama süreçlerinde kullanıcıların gereksinimleri karşılanır; yönlendirme ve bilgilendirme hizmetleri ile destek olunur.
- c. **Eğitsel aktiviteler:** Öğrencilerin okul etkinliklerine ve ödevlerine destek olacak materyali kullanıma sunar; kısa eğitim programları ile eğitim süreçleri desteklenir.
- d. **Kültürel aktiviteler:** Her yaş grubuna özel film gösterimi, dama, okuma etkinliği, el işi etkinlikleri, yarışmalar, özel gün kutlamaları gibi aktivitelerle her yaş grubuna özel kültürel gereksinimler karşılanır; insanların sosyalleşmeleri sağlanır.

Türleri

Gezici kütüphaneler, doğuş yıllarından itibaren içinde bulunduğu yerleşim bölgesinin özelliklerine bağlı olarak farklı biçimlerde tasarlanmakta ve kısmen buna bağlı olarak farklı yöntemler altında hizmet vermektedir. İlk örneklerinde daha çok binek hayvanlarından yararlanmak söz konusu olsa da; yaygınlaşması ve kütüphanecilik alanında adeta gezici kütüphane adıyla bir türün oluşması, motorlu taşıtlar sayesinde olmuştur. Bu gün halen gezici kütüphanelerin büyük bölümü, kara üzerinde kullanılan motorlu taşıtlar şeklinde tasarlanmaktadır.

Hizmet verdiği kitlenin türü, yararlanılan aracın özellikleri ve hizmetin sunulmuş yöntemi gibi bazı faktörler, gezici kütüphanelerin türlerini şekillendirmektedir. Günümüzde gezici kütüphane olarak kabul gören türler şu şekilde listenebilir.

Motorlu gezici kütüphane: 1915 yılından itibaren motorlu gezici araçların kullanıma başlamasıyla birlikte gezici kütüphanelerde yalnızca kitaplar için değil, aynı zamanda insanların girip yararlanabilmesi için de uygun alan oluşmuştur. Motorlu gezici araçlar daha geniş alan olanağı ile kullanıcılarına kapalı alanda çok seçenekli hizmetler sunmaya başlamıştır. Kaynak tarama, okuma, görüşme ve ödünç alma süreçlerine ek olarak, kültürel ve bilişsel gelişim aktiviteleri de olanaklar ölçüsünde gezici aracın iç mekânında

sürdürülür olmuştur (Bashaw, 2010). Aracın büyüklüğüne göre yüzlerce kaynak gezici kütüphane ile taşınabilmekte; bilgi ve beceri arttırmaya yönelik eğitsel, sanatsal, kültürel, bilimsel ve pek çok alana yönelik faaliyetler bu sayede toplumun farklı katman ve gruplarına taşınabilmektedir.

Çocuk gezici kütüphanesi: Bunlar, ‘çocuk kütüphanesi olarak tasarlanmış yerleşik ortamlara gidemeyen çocukların kütüphane kullanım alışkanlıklarını geliştirmeyi sağlamak için planlanmış ve düzenlenmiş hareketli kütüphanelerdir (Bamkin, 2012, s. 19). Bu kütüphaneleri diğer gezici kütüphanelerden ayıran en önemli özellik, sadece çocuklara hizmet vermek üzere geliştirilmiş olmalarıdır. Bazılarında okul öncesi çocuklara hizmet de verilmektedir. Bu amaç doğrultusunda söz konusu kütüphaneler genellikle çocukluk dönemi kullanıcılara yönelik dermeye sahiptir ve çocukların hayal dünyasını hitap edecek şekilde tasarlanmaktadır.

Çocuk gezici kütüphanelerinde hizmet planları genellikle öğrencilerin okul ve yaz programlarına uygun olarak tasarlanır. Bunlar, okul dönemlerinde ayın belirli günlerinde okulları ve kültür merkezleri gibi yerleri; tatil dönemleri boyunca da mahalleleri ve çocukların yoğun olarak ziyaret ettikleri alanları dolaşırlar. Bu planlar yapılırken bulunduğu yerleşim yerlerinin sakinlerinin talepleri de dikkate alınır. Örneğin Louisville Halk Kütüphanesine bağlı çocuk gezici kütüphanesinde, masal okuma, drama gibi etkinliklerle birlikte özel günlere uygun hizmetler verilebilmektedir (“Children’s Bookmobile”, 2014).

Bisiklet/moped gezici kütüphane: Daha küçük miktarda dermenin yakın mesafelere taşınabilmesini sağlamak amacıyla bisikletten veya mopedden yararlanarak geliştirilen kütüphane türüdür. Taşıma işlemi, bisiklet veya mopedin arkasına doğrudan takılan ya da çekiçi şeklinde bağlanan kasa, sele veya romörk ile yapılmaktadır. Bu tür araçlar daha çok yerleşim yerlerinin yakın bölgelerine, daha küçük ve özel gruplara özgü yayınları hizmete sunmak ve aynı zamanda kütüphanenin görünürlüğünü arttırmak amacıyla kullanılır. Örneğin Woodland, The Pima County ve Boston halk kütüphaneleri, motorlu vasıtaların giremeyeceği daha dar alanlarda ve özellikle park, bahçe gibi yeşil alanlarda dinlenen, gezinen halkın yararlanabileceği okuma materyalini bisiklet kütüphanesi ile hizmete sunmaktadır. Kullanıcıların kütüphane üyelikleri bulunuyorsa, beğendikleri materyali ödünç olarak da alabilmektedirler (Lewis, 2014; McKisson, 2011; “Yolo, Woodland libraries unveil new book bikes”, 2016).

Resim 3: Woodland Gezici Kütüphanei (“Yolo, Woodland libraries unveil new book bikes”, 2016)

Tren kütüphanesi: Trenlerde, uygun ortamlar içerisinde kitaplıklar veya trenin bütün bir vagonunda kütüphane şeklinde tasarlanmaktadır. Daha çok uzun yolculuk gerektiren trenlerde tasarlanan bu kütüphanelerin, çoğunlukla gezi amaçlı rotalar üzerinde geliştirildiği bilinmektedir.

Bot-tekne-gemi kütüphanesi: Deniz ve nehir taşımacılığının yaygın olduğu ülkelerde ve yerleşim yerlerinin adalar üzerinde olduğu bölgelerde daha yaygın olarak kullanılan bu kütüphaneler, kayık, bot, tekne ve gemi gibi farklı boy ve özellikleri olan taşıma araçları üzerinde tasarlanabilmektedir. Verdiği hizmetler daha çok büyüklüklerine göre değişmektedir. Örneğin mevzuatla kütüphane hakkı verilen Norveç’de, The Book Boat Epos adıyla uzun yıllardan beri hizmet veren gemi kütüphanede, dört bin kitabın üzerinde materyalle klasik kütüphane hizmetlerinin yanısıra, tiyatro, gösteri, sanat çalışmaları gibi kültürel aktiviteler de yapılabilmektedir (ThorNews, 2012).

Resim 4: Mekong Nehir
Kütüphanesi (Kowalczyk, 2014)

Resim 5: The Book Boat Epos
(ThorNews, 2012)

Depo ve istasyon kütüphanesi: Bu tür kütüphaneler, uygun sabit mekânlarda dermesi sürekli değişen merkezlerdir. Herhangi bir kütüphaneye bağlı olarak ve o kütüphanenin koordinasyonu altında hizmet veren örnekleri depo kütüphaneleridir. Depo kütüphaneleri genellikle bir halk kütüphanesinin herhangi küçük bir yerleşim yerinde, oranın gönüllülerinin desteği ile açtığı; haftanın belli günlerinde genel eğilimlere ve talebe göre materyal taşıyıp depo görevlileri aracılığıyla kullanıcılarına teslim edildiği yerlerdir. Bu yerlerde hizmet süresi oldukça kısadır.

İstasyon kütüphaneleri ise yolcuların yolculukları sırasında yararlandıkları durak noktalarında uygun bir mekânda açılan kütüphanelerdir. Buralarda da hizmetler çoğunlukla yerel kütüphanelerin desteği ile sürdürülür. Buna karşın istasyonun bağlı bulunduğu kuruluşun kendi inisiyatifiyle geliştirdiği kütüphaneler de bulunmaktadır. Örneğin, Hollanda'nın Haarlem şehrinde ProBiblio adıyla geliştirilen proje kapsamında şehir içinde aynı tren hattı üzerinde beş noktada kütüphane kurulmuştur. Bazılarında çalışma alanları ve diğer kütüphane olanakları da bulunan bu kütüphanelerden hat üzerinde yolculuk yapan kullanıcılar ödünç materyal alabilmekte; yolculukları sona erdiğinde diğer noktara bırakıp istasyondan ayrılabilirler (van Tol, 2013).

Sezonluk/mevsimlik kütüphane: Yılın belli dönemlerinde sosyal hareketliliğin olduğu bölgelere, kitlenin gereksinimlerine uygun dermenin uygun ortamlarda yerleştirilmesi ve belirli zaman aralıklarıyla değiştirilmesi

şeklinde uygulanan gezici kütüphane türüdür. Örneğin yaz mevsiminde plajlarda, yayla zamanında yaylaklarda kurulan kütüphaneler bu tür içinde yer alır. Bu gruba çok daha yeni bir tür olarak ortaya çıkan ‘portatif kütüphaneler’ (pop-up libraries) de dâhil edilebilir. Portatif kütüphaneler, alışveriş merkezleri gibi insanların çok yoğun olarak kullandıkları yerlerde stantlardan oluşan şubelerdir. Buralarda daha çok kütüphanenin toplum içinde bilinirliğini yükseltecek farkındalık çalışmaları yapılır. Aynı zamanda koşullar uygun olduğu takdirde kütüphane hizmetlerinin pek çoğu burada sürdürülebilir (Fiore, 2016).

Melez uygulamalar: 'A Book for a Trip' projesi kapsamında havalimanları, demiryolları ve diğer bazı istasyonlarda yolcuların akıllı telefonlarına ya da internet bağlantılı diğer mobil cihazlarına indirip okuyabilecekleri okuma olanağı oluşturulmuştur. Yolcular klasikler, çocuk kitapları ve özellikle de son dönemin çok satan eserlerinden toplam 150 e-kitabı, karekod okuyucular aracılığıyla okuma cihazlarına indirebilmekte ve seyahat süresince okuma imkânı bulabilmektedirler. Rusya Kitap Birliği (Russian Book Union) ve Rusya Demiryolları (Russian Railways)'nın birlikte geliştirdiği proje sayesinde, yolcular yalnızca Sheremetyevo Havalimanı'nda altı ay içerisinde dört milyon kitap indirmişlerdir (Gazeta ve Skorondaeva, 2016).

Personel

Gezici kütüphaneler, bilgi yayımı, kaynak paylaşımı, eğitsel ve kültürel aktivilerin yürütümü kapsamında kütüphaneciler ve kütüphanenin gezici olmasını sağlayan araçların idari ve teknik ayrıntılarına hâkim olanlar olmak üzere iki tür personele gereksinim duyar. Toplumun her katmanına eşit mesafe misyonu ile hizmet vermesinden dolayı halk kütüphanesi personeli, gezici kütüphanelerin amacını, hizmet çeşitliliğini ve toplumun her kesimine karşı duyulması gereken hassasiyeti zaman içerisinde özümsemektedir. Bu bakımdan aslında halk kütüphanelerinde görev yapan personelin önemli bir bölümü gezici kütüphanelerde sorumluluk üstlenebilecek yeterliliği zaman içerisinde kazanabilmektedir. Bu personelin gezici kütüphanelerde görevlendirilmesi aynı zamanda motivasyonlarının artmasını da sağlamaktadır (Stringer, 2010, s. 50).

Bununla birlikte gezici kütüphaneler ve burada sunulan hizmetler, personelin özverili çalışmalarına da muhtaçtır. Bu bakımdan gezici kütüphane

personelinin daha çok gönüllü olanlar arasından seçilmesi; özverili çalışmalarını desteklemek için de onlara bir takım ayrıcalıklar tanınması gerekir.

Gezici kütüphanelerin güzergâhı, bağlı olduğu halk kütüphanelerinin ekseni etrafında olmalı; halk kütüphanelerindeki etkinliklerden yararlanabilmesi için de gezici kütüphane personeline esnek ve/veya dönüşümlü çalışma planlaması yapılmalıdır (Stringer, 2010, s. 50).

Gezici kütüphanelerde genellikle kütüphanecilik eğitim almış **kütüphaneciler**, farklı formasyonlara veya geçmiş deneyimlere sahip **yarı profesyoneller**, kütüphanecilik eğitimi veya geçmişi olmayan **genel çalışanlar** ve öğrenci, emekli, ev hanımları gibi birbirinden çok farklı özelliklere sahip **gönüllüler** olmak üzere dört tür personel görev alabilir. Personel sayıları araçların büyüklüklerine, mesai saatlerine ve aktivitelerin türü ve yoğunluğuna göre değişebilse de; her gezici kütüphanede en az iki personelin görev alması şarttır. Zira en azından zorunlu ihtiyaçların giderilmesi ve dinlenme süreleri dikkate alındığında hizmetlerin en az kesinti ile verilmesi, iki personeli gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte pek çok ülkede minibüs/panelvan tarzı araçlarda verilmekte olan gezici kütüphane hizmetlerinin yalnızca bir personelle karşılandığı da bilinmektedir.

Gezici kütüphanelerde görevlendirilen personelin sahip olmaları gereken hak ve koşullar şu şekilde sıralanabilir (Stringer, 2010, s. 50):

- İş tanımları onaylı ve yazılı olmalıdır.
- Toplantılara katılma fırsatı sunulmalıdır.
- Mesleki ve kişisel gelişim kursları için fırsat verilmelidir.
- Düzenli biçimde değerlendirilmelidirler.
- Sürekli eğitim programları olmalıdırlar.
- Gelişme ve yükselme fırsatları ve zamanları olmalıdır.
- Diğer personelle eşit hizmet olanaklarına sahip olmalıdırlar.
- Kütüphane hizmetlerinin stratejik planlamasına katılmaları sağlanmalıdır.
- Kitap seçiminde söz sahibi olmalıdırlar.

- Güzergâh planlamasına söz sahibi olmalıdırlar.
- Yeni araçların tasarımında fikirlerine başvurulmalıdır.

Fiziksel Özellikleri

Gezici kütüphaneler maddi olanaklar, coğrafik özellikler ve faaliyetin amacı gibi farklı nedenlere bağlı olarak çeşitli araçlar üzerinde tasarlanabilmektedir. Farklı binek hayvanları, deniz taşıtları ve demiryolu vagonları gibi çeşitlilikler içerisinde örnekleri bulunuyor olsa da; büyük bir çoğunluğu minibüs ve otobüs gibi tekerli araçlar üzerinde tasarlanmakta ve hizmet vermektedir. Dünyada ve Türkiye’de bu amaçla tasarlanan en yaygın araç otobüstür. Otobüsler, içerisinde ve çevresinde kütüphane hizmetleri verilmek üzere modifiye edilir ve gezici kütüphanelere dönüştürülür.

Özel olarak tasarlanan araçların çoğunda, okuma materyali taşıyabilmek için farklı boylarda raflar; ödünç verme işlemleri için bir iş istasyonu; kullanıcıların katalog taraması ve/veya internet olanaklarından yararlanabilmeleri için alanın genişliğine uygun olarak bir ya da birkaç internet istasyonu; personelin ve kullanıcıların yararlanabilmesi için lavabo ve tuvalet; engellelilerin de giriş yapabilmesi için engelli asansörü ve merdiveni bulunur. Büyüklüğüne ve kullanıcı yoğunluğuna bağlı olarak aracın iki kapılı olması gerekebilir. Programlı ve az kullanıcı gezici kütüphanenin tek kapılı olması daha uygun olurken; yüksek yoğunluklu bir kullanıcı kitlesinin yararlandığı gezici kütüphanelerin biri giriş diğeri çıkış olmak üzere, iki kapılı tasarlanması daha uygun olmaktadır.

Son dönemlerde istasyon noktalarına park ettikten sonra körük şeklinde tasarlanan, sağ ve sol kanatları açılan ve kullanım alanı bağlamında oldukça büyüyen türde gezici kütüphaneler de hizmete sunulmaktadır. Bu tür araçlar aynı zamanda etkinlikler ve gösterilerin açık alanda yapılmasını sağlamak üzere sahneye de dönüşebilmektedir.

Resim 6: New Jersey Hall of Fame Mobile Museum (“NJ Hall of Fame Mobile Museum rolls onto FDU campus”, 2019)

Bununla birlikte panelvan, minibüs ve kamyonet türü araçlar da gezici kütüphanelere dönüştürülmektedir. Sergi, gösteri ve eğitsel uygulamaların önceliklendiği gezici kütüphaneler, dışarıya açılabilen modüler yapıları ile dikkat çekmektedir. Bu yapı, iç alanın dışarıya açılmasını ve böylece aktivite alanının dışarıyla bütünleşerek daha geniş alanlar sağlamasını mümkün kılmaktadır.

Resim 7: Elyria Gezici Kütüphanesi (“Elyria Library on Twitter”, 2019)

Resim 8: Brisbane Gezici Kütüphanesi (Elizabeth Andal, 2016)

Gezici kütüphaneler, yerleşik kütüphane binalarının sahip olduğu bazı özelliklerden yararlanamazlar. Temiz su tedarigi, atık su boşaltımı, elektrik kullanımı, aydınlatma ve iklimlendirme tedarigi gibi gereksinimler bu tür için önemli sorunlardan biridir. Bu nedenle, karavan kamp park alanlarında sunulan olanaklara benzer şekilde gezici kütüphanelerin istasyon olarak park ettiği noktalarda temiz su ve elektrik tedarigi ile atık su boşaltımı için gerekli olan olanaklar temin edilmelidir. Bu olanakların olmadığı yerlerde araçların temiz ve atık su depoları ve jeneratör gibi gereçler için araçlarda kullanım alanını daraltmak ve fazladan ağırlık taşımak gibi bir zorunluluk ortaya çıkar. Elektrik tedariginin jeneratörler aracılığıyla karşılanması, günümüz gezici kütüphaneleri için uygun değildir. Zira günümüz kütüphanelerinde gerek bilgisayar donanımları ve iklimlendirme gereçleri gibi teknolojik araçlar, gerekse gösteri, sergi, beceri aktiviteleri için fazladan aydınlatma gibi gereksinimler, sabit bir enerji kaynağını büyük oranda zorunlu kılmaktadır. Bütün bu faaliyetlerin hemen tamamı için de internete gereksinim duyulmaktadır; bu bakımdan gezici kütüphanelerin pek çok mobil internet olanaklarından yararlanmak zorundadır.

Derme

Gezici kütüphanelerin derme planlaması, bu türün zorlu iş süreçlerinden birini oluşturur. Dar bir alanda, farklılıkları olan kullanıcılar için yetersiz alan ve az miktarda derme ile hizmet vermek iyi bir planlama gerektirir. Hizmet verilen bölgenin insan profili çeşitlilik gösteriyorsa, söz konusu süreç daha da zorlaşır.

Gezici kütüphanelerde derme, genellikle toplumun hoş vakit geçirmesini, bilgi edinmesini, eğitim gereksinimini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere planlanır. Gezici kütüphanelerin amacı hizmet verdiği bölge insanının öncelikli gereksinimini karşılamaktır. Toplumlar farklı gruplardan oluşabilmektedir; gezici kütüphaneler de hizmet alanı dâhilinde bu grupların özelliklerini yansıtabilecek şekilde gereksinimlerini karşılamak zorundadır. Derme, genel ihtiyaçların yanı sıra, uzmanlık gerektiren bilgi gereksinimlerini de karşılamalıdır. Derme geliştirme politikası, farklı dilleri ve el sanatlarını geliştirmeye yönelik kitaplarla birlikte, toplumun yaşı, cinsiyeti, dini veya etnik kökeniyle ilgili materyalleri hizmete sunmayı amaçlamalıdır. Sonuç olarak gezici kütüphanelerin stok yelpazesi ve derinliği, kütüphane yetkililerinin derme geliştirme politikasının başarısını ortaya koyacaktır.

Gezici kütüphanelerde derme geliştirme politikası, değişen ihtiyaç ve hedefleri karşılamaya uygun esnekliğe sahip olmalıdır. Değişim koşullarına kolayca uyarlanabilir derme politikasının aşağıdaki unsurları karşılayabilir özellikler barındırması gerekir (Stringer, 2010, s. 54):

- Kütüphanenin amaçları
- Toplumun ve onun alt katmanlarının ihtiyaçları
- Toplumun kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri
- Hizmet sağlama hususlarında kütüphane ve yönetim tedbirleri
- Parasal kaynak temini, iletişim ağı oluşturma ve kaynak paylaşımı gibi edinim yolları
- Koordinasyon sorumluluğuyla birlikte seçim ve satın alma sorumluluğu
- Sahip olunması gereken formatlar
- Sahip olunması gereken konu grupları
  - ~ Öncelikler
  - ~ Konular
  - ~ Türler
  - ~ Kapsam derinliği
  - ~ Eğitimin her kademesini kapsayacak materyal çeşitliliği
  - ~ Dışlanmışlar
- Materyal bağışlama politikası
- Eleme politikası
- Sansür politikası
- Ödeme politikası
- Ürün politikası veya ülke kökeni gibi seçim kriterleri
- Sınırlayıcı faktörler
- Derme geliştirme standartları

Gezici kütüphaneler hizmetlerini ilk örneklerinde olduğu gibi yalnızca kitapla değil; yanısıra her yaş grubunun ilgisini çeken her türlü süreli yayın, görsel ve

işitsel materyalle birlikte sunar. Bunlara ek olarak, kullanıcılar çoğu veritabanı şeklinde hazırlanan zengin çevrimiçi e-içerikten de yararlanabilmektedir.

Gezici kütüphanelerde dermenin önemli bir bölümü kurgusal eserlerden oluşur. Ancak kütüphanenin belli bir kapasite ile sınırlı olması, burada görevli personelin talepleri toplama ve planlama becerisinin yanı sıra, düzenli bir talep yönetimi sistematüğini de gerektirmektedir.

Dermenin toplumun güncel ihtiyacına göre sürekli gözden geçirilmesi önemlidir. Ancak bu yapılırken popüler konu alanlarına aşırı eğilim göstermek doğru değildir. Kalıcı edebi gücü olan klasikleri kullanıcı ile buluşturmak toplumda kalıcı yararlılıklar doğurur; bu nedenle bu tür yayınlar, her kütüphanede olduğu gibi gezici kütüphanelerde de vazgeçilmezler arasında yer almalıdır. Okullar ve diğer eğitim kurumları, hastaneler, yaşlı bakımevleri gibi merkezlere hizmet götüren gezici kütüphanelerde derme, hedef kitleye uygun olarak planlanmalıdır.

Günümüzde otobüs şeklinde tasarlanan gezici kütüphanelerde ortalama 1.500-3.500 arasında kitap taşınmaktadır. Bu materyalin yarısı yetişkinlere yönelik kurgu kitaplardan oluşurken, gerisi aşıcılık, tamir, çocuk bakımı, bahçe düzenlemesi gibi günlük yaşam için gereksinim duyulan eserlerden oluşmalıdır (Hickman, 2010).

IFLA tarafından yayınlanan Mobile Library Guidelines'da, başlangıç düzeyinde ya da yeni rota için planlana bir gezici kütüphanede hizmete sunulabilecek 2000 materyalin türü ve miktarı şu şekilde listelenmektedir (Stringer, 2010, s. 57):

Yetişkin kurgu	500
Yetikin kurgusal olmayan	400
Çocuk kurgu	200
Çocuk kurgusal olmayan	200
Resimli kitaplar	200
Gençlik materyali	150
Yetişkin literatür/yabancı dil	100
Büyük harfli baskı	100
Sesli kitaplar	50
Ses kayıtları	100

Kullanıcı

Gezici kütüphanelerin varlık nedeni kullanıcılarıdır. Diğer bir deyişle, kullanıcıların talebi söz konusu ise gezici kütüphaneye ihtiyaç duyulur. İnternet ve akıllı telefonlar birey ve toplum yaşamında çoğu davranış kalıbının değişmesine neden olmuştur. Örneğin pek çok insan gündelik bilgi gereksinimini büyük oranda en yakın ve en rahat olan yöntemle, internet bağlantısı olan telefonlar aracılığıyla karşılamaktadır. Bu durum, özellikle halk kütüphanelerinin varlık nedenene ve amacına doğrudan etki etmiş; pek çok araştırmada halk kütüphanelerinin kullanıcı ve ödünç alınan materyal sayısında azalma olduğu ifade edilmiştir (Flood, 2016; Horrigan, 2016; Pundsack, 2016). Kullanıcı sayısı azalan kütüphane yöneticileri yeni arayışlara girebilmekte; ancak bazen de küçülmek ya da hizmetlerden vargeçme yolunu seçebilmektedirler. Örneğin gezici kütüphanesi olan Richmond High Country Kütüphane Topluluğu'nun söz konusu gezici kütüphane aracının değiştirilmesi için yaptığı toplantı sonucunda, 'kırsal alanlarda nüfusun azalması ve kalan nüfusun önemli ölçüde mobilize olması; mobil kütüphanenin ve ona ait web sitesinin kullanıcılar tarafından yeterince ziyaret edilmemesi nedeniyle gezici kütüphane hizmetini iptal etme kararı almıştır (Richmond, 2009, s. 11).

Kullanıcı sayılarının genel olarak azalmakta olduğunu gösteren yayın ve raporlara karşın; hizmetlerini yenilikçi yaklaşım temelinde gözden geçiren ve kendilerinden talep edilen gereksinimleri yeni bir anlayışla karşılayan kütüphanelerde ise kullanıcı sayılarının arttığını ifade edenler de bulunmaktadır (Osmeña, 2019). Özellikle halk kütüphaneleri, kütüphanenin tarihi misyonunu canlı tutmak ve toplumun ilgisini okumaya yönlendirmek için geleneksel kütüphane hizmetlerine ek olarak her geçen gün yenilikleri hizmetlerine dâhil etmektedir. Çoğu gezici kütüphanede de benzer şekilde çeşitlilik gösteren kullanıcıların farklı taleplerini karşılayabilmek için hizmetleri zenginleştirme yoluna gidilmektedir. Ödünç okuma materyaline ek olarak bilişsel ve el becerilerinin geliştirilmesine yönelik olanaklar ve aktiviteler gezici kütüphanelerin yaygınlaşan hizmetleri arasına girmeye başlamıştır. Hikâye okuma, drama gösterimi, resim sergileri, yazım becerileri, yarışmalar gibi aktivitelerle halkın etkinliklere katılımı teşvik edilmektedir.

Gezici kütüphanelerin kullanıcı sayısı çeşitli araç ve yöntemlerden yararlanmak suretiyle arttırılabilir. Verilen hizmetlerin çeşitliliğini, yer ve zamanını içeren broşür-takvim yayınlayarak, bunları kamu kurumları,

pazarlar, durak yerleri, okullar, hastaneler gibi halkın yoğun olarak gittiği noktalara bırakarak gezici kütüphanelerin hizmetlerini ve farkındalığını güçlendirmek gerekir. Aynı zamanda el ilanları, posterler gibi tanıtıcı dokümanlardan duyuru hizmeti olarak yararlanmak gerekir. Farklı etnik gruplara kendi kültürel değerleri ve/veya dili ile hitap eden posterler, her zaman kullanıcıların dikkatini çekecektir. Aynı zamanda gezici kütüphane aracının dış görünümünün dikkat çekici tasarlanmasına ve belirli aralıklarla yenilenmesine özen gösterilmelidir (Want, 1990, s. 12).

Gezici kütüphanelerin insanların ayağına kadar hizmet götürmesi büyük bir avantaj olarak görülse de, artık bu fırsat kullanıcıların ilgisini çekmek için yeterli değildir. Gezici kütüphanelerin günümüz kullanıcılarının beklentisini karşılayabilmesi için kendilerini yenilikçi hizmet sağlayıcısı şeklinde yeniden tanımlamasına ihtiyaç vardır (Hölscher ve Sepke, 2010, s. 14).

Mevzuat

Gezici kütüphaneler, bütün dünyada çoğunlukla halk kütüphanesi hizmetleri kapsamında geliştirilmiştir ve bu nedenle de halk kütüphaneleri için hazırlanan mevzuata tabi olarak hizmet verirler. Türkiye’de de 11.01.2012 tarihli ve 28170 sayılı Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği’nde gezici kütüphaneler, yerleşik kütüphane hizmetlerinden yararlanamayan yerleşim birimlerine uygun taşıtlarla hizmet götüren kütüphane türü olarak tanımlanmaktadır. Aynı yönetmelikte bu türün halk kütüphanesinin bir unsuru olduğu ifade edilmektedir (Karadeniz, 2013).

2012 yılında yayımlanan Kütüphane Hizmet Esasları Genelgesi’nde ise gezici kütüphanelerin amaçları, araçların idaresi, bakımı ve yönetimi gibi esaslar hakkında açıklamalara yer verilmektedir (Kütüphane ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2012).

Bütçe

Gezici kütüphaneler, bulunduğu ülkenin idari yönetim biçimine göre farklı kuruluşlar tarafından örgütlenebildiği gibi; sivil toplum kuruluşları, özel işletmeler ve gerçek kişiler de bu tür hizmetlerin geliştirilmesi ve yürütülmesine önayak olabilmektedir. Bu bakımdan gezici kütüphanelerin

bütçeleri için belli bir standart oluşmamıştır. Bununla birlikte, halk kütüphanelerinin son yıllarda üstlenmiş olduğu yenilikçi kütüphane hizmetlerinin bir yansıması olarak gezici kütüphanelerde de hizmetlerin çeşitlendiği; bunun etkisi ile verilmekte olan hizmetlerin ve maliyetin arttığı bilinmektedir.

Fiziki bir kütüphane ile gezici bir kütüphane kurma ve hizmetlerini sürdürmenin maliyetleri arasında farklılıklar vardır. Fiziki bir kütüphaneyi kurmanın maliyeti yüksek olur; ancak çok uzun bir süre yeniden büyük masraflara gerek olmaz. Buna karşın gezici kütüphane başlangıçta yüksek bedeller gerektirmezse de; işletme maliyeti yüksektir.

Gezici kütüphaneler, özel tasarım gerektiren vasıtalarlardır. Bu bakımdan aracın kendi maliyetine ilaveten, kütüphane gereksinimlerine yönelik özel tasarım giderleri önemli bir bütçeyi gerekli kılar. Araçların vergileri, sigortası, bakımı, onarımı ve yakıt giderleri, bu türün önemli ve sürekli giderleri arasındadır. Gezici kütüphanelerde sürücülere ödenmesi gereken ücret ek bir gider kalemini oluşturur. Aynı zamanda fiziksel bir mekânı olmaması nedeniyle elektrik, ısıtma, internet ve tuvalet gibi gereksinimler için fazladan harcama yapılmasına ihtiyaç vardır (Koontz ve diğerleri, 2010, ss. 14-16). Bütün bu masrafları nedeniyle her zaman bütçe yeterli olmayabilir. Bunun uzantısı olarak ve aynı zamanda konuya duydukları hassasiyet nedeniyle kent konseyleri, birlikler, dernekler, belediyeler ve diğer gönüllü birey ve örgütler, birbirinden bağımsız biçimde gezici kütüphane hizmetlerini yaşama geçirebilmektedir.

Türkiye’de gezici kütüphanelerin çok büyük bir bölümü Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlı halk kütüphaneleri çatısı altında hizmet vermektedir. Bu kütüphanelerin bütçeleri de diğer kütüphanelerde olduğu gibi merkezi bütçe sistemi ile karşılanmaktadır.

Standartlar

Gezici kütüphanelerin her bileşenini içeren ve akreditasyon kurumları tarafından onaylanmış standartları bulunmamaktadır. Bununla birlikte yeniden tasarlanıp gezici kütüphanelere dönüştürülen otobüs ve minibüs gibi araçların sahip olduğu donatılarda zaman içerisinde belirli standartlar

gelişmiş; oluşan bu standartlar çeşitli kişi ve kuruluşlarca saptanarak alanyazına kazandırılmıştır. Bunlar arasında en bilineni, IFLA tarafından yayınlanan *Mobile Library Guidelines* (Stringer, 2010) adlı eserdir. Söz konusu eserde gezici kütüphanelerin araç türlerine göre sahip olması gereken özelliklere ve hizmet türlerine ilişkin standartlar, kütüphane yöneticilerinin ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Bunun dışında gezici kütüphanelerin türleri, derme türü ve sayısı, aracın donatıları gibi pek çok hususta benzer standartlar Leena Siitonen (1992) tarafından hazırlanan makalede açıklanmaktadır. Penny Want da 'The History and Development of Mobile Libraries' (1990) adlı makalesinde, gezici kütüphanelerin daha çok araçlarda bulunması gereken yüzeysel standartlarını irdelemektedir. Dyson (1990) çalışmasında gezici kütüphanelerde kullanılması gereken araç ve donatıların yerleştirilmesinden, malzemelerin özelliklerine kadar pek çok konuda standartları açıklamaktadır.

Bu kaynakların tamamında uzun yıllar boyunca kullanılmakta olan araçlar, bulunduğu koşullara uygunlukları dikkate alınarak değerlendirilmiş ve araçlarda genel olarak görülen ortak özellikler listelenmiştir. Söz edilen kaynaklarda değerlendirmelerin çoğu yerellik özelliği sergilese de; IFLA tarafından hazırlanan *Mobile Library Guidelines* (Stringer, 2010), hem dünya genelinde yararlanılabilecek ölçütler ortaya koymakta, hem de daha ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Söz konusu eserde gezici kütüphanelerinin oturma ve çalışma gereçleri, personelin çalışma ünitesi, ekran ve tabelalar, elektrik, temiz ve atık su gereksinimi, tuvalet, aracın motor özellikleri, teknolojik gereksinimler gibi pek çok konuda sahip olunması gereken temel özelliklere ilişkin bilgiler, standart ölçütler olarak değerlendirilebilir.

Söz edilen yayınların tamamında daha çok gezici araçların en yaygın türü olarak bilinen otobüs-minibüs ve van tarzı araçlara yönelik standartlara yer verilmektedir. Örneğin, bu araçlarda kitap rafları da dâhil, çoğu donatının sabitlenmesi gerektiği ifade edilmekte; rafların metal ve ahşaptan oluşabileceği, ancak ahşabın diğerine göre sorunlarının fazla olduğu belirtilmektedir. Aracın sağ ve sol yanlarına yaslı rafların 10-15°'lik açılarla, arkaya yaslı olanların ise 20°'lik açıyla yerleştirilmesi gerektiği saptaması yapılmaktadır (Dyson, 1990, s. 22).

Gezici kütüphanelerin her yönüyle modüler özellikler sergilemesi gerekir. Örneğin, içeride yararlanılan sabitlenmiş masa ve sandalyeler, aynı zamanda dışarıda yapılacak olan aktivitelerde de kullanılabilmesi için kolayca sökülüp

taşınabilmesini olanaklı kılabacak özelliklere sahip olmalıdır. Aracın iç yüzünde bulunan sunu cihazı ve tv ekranı gibi görselleştirme araçlarının fonksiyonel özellikler kazandırılmış bir sistem ile araç dışına da çevrilebilmesi sağlanmalıdır. Yine dışarıda sürdürülecek aktiviteler için aracın üst kısmına açılır çatı sistemi yerleştirilebilir. Yeni nesil gezici araçlarının başarılı tasarımı, hizmete sunulan gezici kütüphanelerden elde edilen deneyimlerin kayıtlı hale dönüştürülmesi ile mümkün olabilir. Bu nedenle mevcut yapının gözlemlenmesi ve en ideal olan özellikleri içerecek şekilde, bölgesel ve ulusal düzeylerde olmak üzere standartlara dönüştürülerek yayınlanmasına ihtiyaç vardır.

Türkiye’de Güncel Durum

Türkiye’de çeşitli binek hayvanları sırtında yaşama geçirilen münferit örnekler dışında, motorlu araçlarla ilk gezici kütüphane hizmeti 1963 yılında başlamıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde minibüs ve otobüs gibi araçlarla uzun dönemler boyunca hizmet veren gezici araçların sayısı her dönemde farklılıklar göstermiştir. 2018 yılı verilerine göre ise Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı il halk kütüphaneleri çatısı altında hizmet veren gezici kütüphane sayısı 54’tür (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2018).

2017 verilerine göre 88.691 kayıtlı üyesi bulunan, 1.375 noktada ve 158.690 adet materyal ile hizmet veren gezici kütüphanelerden aynı yıl toplam 383.634 kişi yararlanmıştır (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2018). Gezici kütüphaneler, buldukları yerleşim yerlerinde nüfusun az ve dağınık yaşadığı, yerleşik kütüphane hizmetlerine ulaşamayan şehir içi ve dışındaki yerleşim yerlerine daha çok okuma materyali taşımak suretiyle hizmet vermektedir (Başaran, 2018, s. 38).

Araçların büyük bir kısmı oldukça yenidir ve engellilerin de kullanımını kolaylaştıracak şekilde tasarlanmıştır. Yine pek çoğu bilgisayar, televizyon, dvd oynatıcısı, internet bağlantısı, yazıcı gibi teknolojik cihazlarla donatılmıştır. Araçların büyük bölümünde belli aralıklarla güncellenen iki bini aşkın materyal bulunmakta; e-kitap ve diğer dijital kaynaklara erişim ve edinim olanağı sağlanmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığının dışında bazı kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri tarafından da gezici kütüphane hizmetleri verilmektedir. Gazi Üniversitesi İstatistik Bölümü öğrencileri tarafından hazırlanan bir proje kapsamında, üniversite tarafından verilen bir otobüs ‘Kitap Banko’ adıyla gezici bir kütüphaneye dönüştürülmüştür. Türk Ulusal Ajansı’nın hibe desteği ile oluşturulan Kitap Banko ile Ankara’nın farklı ilçelerinde, 2012 yılından beri okuma alışkanlığı kazandırma ve okuma kültürünü yaygınlaştırma kapsamında aktiviteler yürütülmektedir. Köylerde, özellikle okullarda olmak üzere okuma faaliyetlerine ek olarak, söyleşi ve imza günleri, kütüphane haftası etkinlikleri, kütüphane kurma ve yaşatma projeleri gibi çalışmalar da gezici kütüphane aracılığıyla hayat bulmaktadır (“Okul Okul Dolaşan Gezici Kütüphane”, 2017).

Benzer şekilde, İzmir’de yaşam boyu eğitim temelinde, toplumun çeşitli katmanlarına eğitim hizmeti sunma misyonuyla hizmet veren İnci Vakfı, şehrin ilgili bazı kamu kuruluşları ve özel sektörü ile işbirliği içerisinde gezici kütüphane oluşturmuştur. Gezici kütüphane ile İzmir’in dezavantajlı bölgelerinde öğrencilerin kitapla buluşmasını sağlamak; yazarlarla öğrencileri bir araya getirmekte; dil ve yaratıcılıklarını geliştirmeye yönelik etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır (“Gezici kütüphane”, 2017).

Belediyeler de bu alanda hizmet veren gruplar arasında yer almaktadır. Örneğin Ankara’da Çankaya Belediyesinde görevli temizlik işçileri, çöp konteynerlarından topladıkları kitaplarla belediye çatısı altında bir kütüphane oluşturmuşlardır. Daha sonra aynı belediyenin desteği ile bir çöp kamyonunu gezici kütüphaneye dönüştürerek, dört binin üzerinde kitaptan oluşan bu araçla çeşitli köylerin ve ilçelerin uygun noktalarında kütüphane hizmeti vermeyi amaçlamaktadırlar (Şimşek, 2018).

Resim 9: İncivak Gezici Kütüphanesi (“Gezici kütüphane Bornova’da”, 2016)

Resim 10: Çöp Kamyonu Kütüphanesi (Yılmaz, 2018)

Sonuç ve Öngörüler

Yıllar boyunca gezici kütüphaneler yerleşik kütüphane hizmetinden yararlanamayacak koşullarda yaşayan gruplara hizmet sunmanın uygun bir yolu olarak görülmüştür. Bu kütüphaneler uzun yıllar sosyal eşitlik ilkesinin bir gereği olarak kent yaşamından ve toplumdaki izole yaşayan, coğrafik, ekonomik, bedensel ve mental pek çok sorun nedeniyle yerleşik kütüphanelere hiç ya da çoğu zaman giremeyen gruplara hizmet vermiştir. Uzun dönemler boyunca hizmet çeşitliliği genellikle yalnızca kitap ödünç alma olanaklarından ibarettir. Bu durum halk kütüphanelerinde yaşanan yapısal değişim süreci ile birlikte değişmeye başlamıştır.

‘Yaşayan kütüphane’ yaklaşımı içinde yeniden tasarlanan gezici kütüphanelerin çoğu, kullanıcılarına modern bir kütüphanede verilen pek çok hizmeti sağlama başarısı göstermiştir. Günümüz gezici kütüphaneleri, teknolojik olanaklar ile birlikte yoğunlaştırılmış bilgi hizmetlerine ek olarak, eğitsel ve kültürel aktiviteleri kütüphane yerleşkesi dışına taşıyabilmektedirler. İyi bir derme ve kayıt yönetimi sayesinde, kullanıcıların kısa süreler içerisinde kaynaklara erişimini de olanaklı kılmaktadırlar. İyi tasarlanmış ve donatılmış gezici kütüphaneler artık şube kütüphanelerinden daha yararlı ve esnek hizmetler verebilmektedir.

Bununla birlikte, bilişim teknolojileri ile birlikte gelen olanaklar kullanıcıların halk kütüphanelerinde sunulan geleneksel hizmetlerden daha az yararlanmasına etki etmiş; bu durum, kütüphanelerin varlık nedenini

sorgulanır hale getirmiştir. Benzer durum gezici kütüphaneler için de geçerli olmuş; bazı çevrelerce halk kütüphanelerinin bu haliyle geleceği göremeyeceği iddia edilmeye başlamıştır.

Konu üzerinde çalışanların bir kısmı gezici kütüphanelerin devrini tamamladığını düşünmektedir. Karşı görüşte olanlar ise bu türe her zamanki gibi ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Küçülmesi gerektiğini söyleyenler olduğu gibi; iddiaların aksine toplumsal talebin devam ettiğini belirtenler bulunmaktadır (The State Library of Victoria ve Libraries Victoria Network, 2009). İlk gruba göre, teknolojik ilerlemeler gezici kütüphanelerin yararlıklarını her geçen gün azaltmaya devam ederken, maliyeti artmakta olan kütüphanelerin mevcut bütçesi ile gezici kütüphanelerin artan maliyetini karşılayabilmek güçtür. Bu görüşün aksini ileri sürenlere göre ise, şube kütüphanelerinin maliyeti yüksektir; gezici kütüphaneler güçlüklerine rağmen yaşatılması gereken daha uygun bir türdür. Ayrıca, yapılan araştırmaların bir kısmı teknolojik ve sosyal değişimin etkilerine rağmen, gezici kütüphanelere ilginin azalmadığını ve talep gören bir tür olarak kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir. Örneğin Dixon (2006), bu kütüphanelerin halen şube kütüphaneleri kadar ödünç verme miktarına sahip olduğunu da iddia ederek, söz konusu görüşü desteklemektedir.

Kullanıcıları tarafından talep gören gezici kütüphanelerin bu durumu, yenilikçi hizmetleri uyarılma başarısı ile açıklanabilir. Zira gezici kütüphaneler, yalnızca bilgi hizmetleri sunmamakta; yalnızlık, yaşlılık, dışlanmışlık, işsizlik, motivasyon, birlik bilinci, beceri kazandırma, farklılıklara saygı duyma gibi çoğu toplumsal sorunun azaltılması amacıyla da hizmetler vermektedir. Bu bakımdan gezici kütüphanelerin yeni rolleri, toplumu okuma materyali ile buluştururken, toplumun kırılğan özelliklerini güçlendiren ve sosyal yaralarını tedavi eden misyonla açıklanabilir.

Yaşlılık, kent yaşamının yaygın olduğu ülkelerde ortaya çıkan toplumsal sorunlardan biri olarak bilinir. Ortalama insan ömrünün uzamasıyla birlikte, yaşlı nüfus geçmişte olmadığı kadar artmış durumdadır. Bununla birlikte, kamu hizmetlerinde sözkonusu grubun yalnızlık ve dışlanmışlık gibi özel durumlarının dikkate alınması gerekli olmuştur. Yaşlı nüfusun sosyalleşmesi ve yalnızlık sorunlarının giderilmesi için kütüphane hizmetlerini, alabilecekleri en iyi koşullarda sunma gereksinimi doğmuştur. Aynı zamanda bu grubun sahip olabileceği görece daha yoğun sağlık sorunları da söz konusu hizmetler içerisinde dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. Bu

bakımdan evinden ayrılamayanların, engellilerin, eve bağımlıların ve/veya dar alanların dışına çıkamayanların kütüphane gereksinimleri için gezici kütüphanelerin yine en iyi çözüm aracı olarak kullanılması uygun olacaktır. Gezici kütüphaneler, bu grupların sosyalleşmesine katkı sağlamaya ek olarak, onların bağımsız olmalarını sağlayan özelliklerini de koruyacaktır.

Kaynaklar

- Ahcı, A. (2007). *Balıkesir Halkevinin Türk modernleşmesi yönündeki faaliyetleri (1933-1951)*. 8 Aralık 2018 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.
- Bamkin, M. R. (2012). *The promotion of reading on children's mobile libraries in the United Kingdom*. 8 Aralık 2018 tarihinde Loughborough University Institutional Repository veri tabanından erişildi.
- Bashaw, D. (2010). On the road again: a look at bookmobiles, then and now. *Children and Libraries*, 8(1), 32-35.
- Başaran, M. (2018). Ülkemizde gezici kütüphane hizmetleri, *Avrasya Bilgi* (9), 37-38.
- Berker, M. (2009). At sırtında kütüphane. 15 Ocak 2019 tarihinde <https://slideplayer.biz.tr/slide/1887016/> adresinden erişildi.
- Bikos, G. ve Papadimitriou, P. (2018). Mobile libraries: Defining the phenomenon. *International Journal of Library and Information Science*, 10(3), 35-40.
- Children's Bookmobile. (2014). *Louisville Free Public Library*. 19 Ocak 2019 tarihinde <http://www.lfpl.org/bookmobile.htm> adresinden erişildi.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi hakkında rapor*. Ankara: Maarif Vekilliği. 15 Aralık 2018 tarihinde <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/928/197000571.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişildi.

- Dixon, A. R. (2006). Feasibility and options in bookmobiles and mobile libraries in rural areas: A Case study approach using Alaska's experience. *Bookmobile and Outreach Services*, 9(2), 17-58.
- Dyson, I. (1990). Mobile libraries in rural areas, with special reference to CLWYD. *Library Management*, 11(2), 15-32.
- Elyria Library on Twitter. (2019). *Twitter*. 29 Ocak 2019 tarihinde <https://twitter.com/ElyriaLibrary/status/1023210278828339200> adresinden erişildi.
- Ersoy, O. (1998a). Gezici kütüphaneler I. *Kütüphaneciliğimizde 40 Yıl içinde* (ss. 46-59). D. Atılğan (Ed.). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Ersoy, O. (1998b). Gezici kütüphaneler II. *Kütüphaneciliğimizde 40 yıl içinde* (ss. 60-71). D. Atılğan (Ed.). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Fibhaber. (2017, 4 Şubat). "Eşekli kütüphaneci" Mustafa Güzelgöz Kennedy'den ödül almıştı. 11 Aralık 2018 tarihinde <http://www.fibhaber.com/>. 14 Ocak 2019 tarihinde <http://www.fibhaber.com/nevsehir/esekli-kutuphaneci-mustafa-guzelgoz-kennedy-den-odul-almisti-h63649.html> adresinden erişildi.
- Fiore, S. (2016). Pop-Up Perfection: Staging a pop-up library. *Public Libraries Online*. 12 Ocak 2019 tarihinde <http://publiclibrariesonline.org/2016/09/pop-up-perfection-staging-a-pop-up-library/> adresinden erişildi.
- Flood, A. (2016, 16 Ağustos). Library use in England fell dramatically over last decade, figures show. *The Guardian*. 22 Ocak 2019 tarihinde <https://www.theguardian.com/books/2016/aug/16/library-use-in-england-fell-dramatically-over-last-decade-figures-show> adresinden erişildi.
- Gazeta, R. ve Skorondaeva, A. (2016, 9 Aralık). Mobile libraries now available in Moscow railway stations. 29 Aralık 2018 tarihinde https://www.rbth.com/arts/literature/2016/12/09/mobile-libraries-now-available-in-moscow-railway-stations_655021 adresinden erişildi.
- Gezici kütüphane. (2017, 27 Kasım). *İncivak Cevdet İnci Eğitim Vakfı*. 8 Şubat 2019 tarihinde

- <http://www.incivak.com/duyurular/3/duyurular/1059/gezici-kutuphane.aspx> adresinden erişildi.
- Gezici kütüphane Bornova'da. (2016, 23 Temmuz). *Hürriyet*. 8 Şubat 2019 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/ege/gezici-kutuphane-bornovada-40165301> adresinden erişildi.
- Hickman, L. (2010, 7 Nisan). Is the mobile library dead? *The Guardian*. 6 Ocak 2019 tarihinde <https://www.theguardian.com/books/2010/apr/07/mobile-libraries> adresinden erişildi.
- Horrigan, J. B. (2016, 9 Eylül). Libraries 2016. *Pew Research Center*. 6 Şubat 2019 tarihinde <http://www.pewinternet.org/2016/09/09/library-usage-and-engagement/> adresinden erişildi.
- Horrocks, S. H. ve Hargreaves, J. A. (1961). Bookmobile operations over the World. *In Library Trends*, 9(3). 1 Ocak 2019 tarihinde <https://core.ac.uk/download/pdf/4815287.pdf> adresinden erişildi.
- Hölscher, M. ve Sepke, C. (2010). *Moving libraries: Mobile library concepts in response to the challenges regarding modern information society*. Wiesbaden: Dinges & Frick.
- International Librarians Network. (2015, 26 Mart). Different libraries around the world: mobile library. *International Librarians Network*. 2 Şubat 2019 tarihinde <http://interlibnet.org/2015/03/26/different-libraries-around-the-world-mobile-library/> adresinden erişildi.
- Karadeniz, Ş. (2013, 18 Kasım). Mevzuatta gezici kütüphane. *Şenol Karadeniz*. 5 Şubat 2019 tarihinde <https://senolkaradeniz.wordpress.com/2013/11/18/mevzuatta-gezici-kutuphane/> adresinden erişildi.
- Keseroğlu, H. S. (1991). Sunuş. Mustafa Güzelgöz ve eşekli kütüphane içinde (ss. 5-6). H. S. Keseroğlu (Yay. Haz.). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Koontz, C., Gubbin, B. ve International Federation of Library Associations and Institutions. (2010). *IFLA public library service guidelines*. Berlin; New York: De Gruyter Saur.
- Kowalczyk, P. (2014, 16 Haziran). Reading ebooks on a phone – 5 ways to make the most of it. *Ebook Friendly*. 12 Ocak 2019 tarihinde

- <https://ebookfriendly.com/reading-ebooks-phone-tips/> adresinden erişildi.
- Kütüphane ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. Kütüphane Hizmet Esasları Genelgesi (2012/7) (2012). 10 Ocak 2019 tarihinde <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14009/genelgeler.html> adresinden erişildi.
- Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. (2018). Gezici Kütüphane Araçları Teslimi. *Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü*. 8 Şubat 2019 tarihinde <http://www.kygm.gov.tr/TR-207155/gezici-kutuphane-araclari-teslimi.html> adresinden erişildi.
- Lewis, K. (2014). Bike-based library services: Innovative outreach. *Public Libraries Online*. 27 Ocak 2019 tarihinde <http://publiclibrariesonline.org/2014/10/bike-based-library-services-innovative-outreach/> adresinden erişildi.
- McKisson, M. (2011, 7 Eylül). Book bike will take library for a ride. *Bicycle Tucson*. 3 Ocak 2019 tarihinde <http://www.bicycletucson.com/news/book-bike-will-take-library-for-a-ride/9635> adresinden erişildi.
- NJ Hall of Fame Mobile Museum rolls onto FDU campus. (2019). 29 Ocak 2019 tarihinde <https://view2.fdu.edu/fdu-whats-new/press-releases/2015-2016/03/nj-hall-of-fame-mobile-museum-rolls-onto-fdu-campus/> adresinden erişildi.
- Number of bookmobiles. (2019). *StateMaster*. 20 Ocak 2019 tarihinde http://www.statemaster.com/graph/edu_pub_lib_num_of_boo-education-public-libraries-number-bookmobiles adresinden erişildi.
- Okul okul dolaşan gezici kütüphane: Kitap bankosu. (2017, 19 Kasım). *Kayıp Rıhtım*. 1 Ocak 2019 tarihinde <https://kayiprihtim.com/haberler/kitap-bankosu/> adresinden erişildi.
- Osmeña, T. (2019, 2 Ocak). 1st Philippine library to open 24 hours marks 286% increase in users. *Good News Pilipinas*. 23 Ocak 2019 tarihinde <https://www.goodnewspilipinas.com/1st-philippine-library-to-open-24-hours-marks-286-increase-in-users/> adresinden erişildi.

- Öksüzoğlu, A. F. (2016). Ankara'da Gezici Kütüphane Hizmetini Başlatan Belge. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(2), 263-265.
- Poulsen, A. K. (2016). Number of visits and loans on the increase. *Scandinavian Library Quarterly*. 8 Ocak 2019 tarihinde <http://slq.nu/?article=volume-49-no-4-2016-9> adresinden erişildi.
- Public Libraries Survey (PLS) Data and reports. (2016). *Institute of Museum and Library Services*. 20 Ocak 2019 tarihinde <https://www.imls.gov/research-evaluation/data-collection/public-libraries-survey/explore-pls-data/pls-data> adresinden erişildi.
- Pundsack, K. (2016). Public library usage shows ten-year increase. *Public Libraries Online*. 9 Ocak 2019 tarihinde <http://publiclibrariesonline.org/2016/06/public-library-usage-shows-ten-year-increase/> adresinden erişildi.
- Richmond, E. (2009). *After the mobile* (ss. 11-12). 1 Ocak 2019 tarihinde http://www.libraries.vic.gov.au/downloads/Collection_Management_Standards_Project/moblibbeyond.pdf adresinden erişildi.
- Siitonen, L. (1992). Mobile library services as a functional unit in public library systems: The United States Context. *Resource Sharing & Information Networks*, 7(1), 33-65.
- Stringer, I. (2010). *Mobile library guidelines*. IFLA professional reports. The Hague: Internat. Fed. of Library Assoc. and Inst.
- Şimşek, Y. (2018, 9 Mart). Ankara'da çöp kamyonu gezici kütüphane olacak. *Sputnik Türkiye*. 8 Şubat 2019 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/columnists/201803091032569044-ankara-cankaya-cop-kamyonu-gezici-kutuphane/> adresinden erişildi.
- The State Library of Victoria ve Libraries Victoria Network. (2009). *Mobile Libraries and Beyond*. 12 Ocak 2019 tarihinde http://www.libraries.vic.gov.au/downloads/Collection_Management_Standards_Project/moblibbeyond.pdf adresinden erişildi.
- ThorNews. (2012, 1 Şubat). The Book Boat Epos – A Floating library. *ThorNews*. 12 Ocak 2019 tarihinde <https://thornews.com/2012/02/01/the-book-boat-epos-a-floating-library/> adresinden erişildi.

- van Tol, D. (2013). Train station library proves the publicity power of remarkable projects. Information Today. 19 Ocak 2019 tarihinde <http://www.infotoday.com/mls/jan13/van-Tol--Train-Station-Library-Proves-the-Publicity-Power-of-Remarkable-Projects.shtml> adresinden erişildi.
- Want, P. (1990). The history and development of mobile libraries. *Library Management*, 11(2), 5-14.
- What'sHerName. (2018, 8 Ocak). The Book missionary: Mary Lemist Titcomb, inventor of the bookmobile. *What'shername*. 11 Ocak 2019 tarihinde <https://www.whatshernamepodcast.com/mary-lemist-titcomb/> adresinden erişildi.
- Yılmaz, M. (2018, 9 Ekim). Çöp kamyonundan kütüphane yola çıkmaya hazır. *Hürriyet*. 8 Şubat 2019 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/cop-kamyonundan-kutuphane-yola-cikmaya-hazir-40980907> adresinden erişildi.
- Yolo, Woodland libraries unveil new book bikes. (2016, 15 Ağustos). *Davis enterprise*. 18 Ocak 2019 tarihinde <https://www.davisenterprise.com/local-news/yolo-woodland-libraries-unveil-new-book-bikes/> adresinden erişildi.
- Zübeyr Koşay, H. (1960). Kütüphanelere dair (I). *Türk Kütüphaneciliği*, 9(1-2), 36-40.